

ԲՈՐԻՍ ՄԱՆՈՒԿԻ ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆ
(ծննդյան 90-ամյակին)

2018թ. դեկտեմբերի 9-ին լրանում է միներալոգիայի, երկրաքիմիայի և պետրոլոգիայի բնագավառներում ճանաչված գիտնական, ՀՀ ԳԱԱ Երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի իզոտոպային երկրաբանության լաբորատորիայի վարիչ, գիտության բնագավառում ՀՍՍՀ Պետական մրցանակի դափնեկիր, Հայկական միներալոգիական ընկերության նախագահ, երկրաբանա-հանքաբանական գիտությունների դոկտոր Բորիս Մանուկի Մելիքսեթյանի 90-ամյակը:

Բ.Մելիքսեթյանը ծնվել է 09.12.1928թ. Թբիլիսիում: 1944թ., հոր մահից հետո, ընտանիքով տեղափոխվել և բնակություն է հաստատել Երևանում: 1946թ. ընդունվել է Երևանի լեռնամետալուրգիական տեխնիկում, որը գերազանցությամբ ավարտել է 1950թ. և ընդունվել Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի լեռնային ֆակուլտետի երկրաբանահետախուզական բաժինը: 1955թ. Բ.Մելիքսեթյանը, գերազանցությամբ ավարտելով ԵՊԻ լեռնային ֆակուլտետը, գիտական խորհրդի երաշխավորությամբ նույն թվականին ընդունվում է ՀՍՍՀ ԳԱ ԵԳԻ ասպիրանտուրա «Պետրոգրաֆիա, միներալոգիա» մասնագիտությամբ: Ուսումնառության կուրսը Բ.Մելիքսեթյանն անցել է Լվովի պետական համալսարանում, պետրոգրաֆիայի և միներալոգիայի ականավոր մասնագետ, ակադեմիկոս Վ.Ս.Սոբոլևի ղեկավարությամբ, ինչպես նաև Մոսկվայում, ՍՍՀՄ ԳԱ Հազվագյուտ տարրերի միներալոգիայի և երկրաքիմիայի (ИМГРЭ) ինստիտուտում, պրոֆեսոր Վ.Վ.Լյախովիչի մոտ:

Ասպիրանտական ուսումնառության տարիներին ստացած հիմնավոր գիտելիքները Բ.Մելիքսեթյանը հաջողությամբ զարգացրել է հետագա գործունեության ընթացքում:

Ասպիրանտից մինչև առաջատար գիտաշխատող և լաբորատորիայի վարիչ, մոտ քառասնամյա նրա գործունեությունը մշտապես ուղեկցվել է գիտական հետաքրքրությունների շրջանակների ընդլայնմամբ:

Նա առաջիններից էր, ով Հայաստանի տարածքի տարբեր մագմատիկ համալիրների միներալոգիային, երկրաքիմիային և ակցետոր

միներալներին, ինչպես նաև հազվագյուտ և մետաղածին տարրերին նվիրված ուսումնասիրությունները բարձրացրեց գիտական նոր մակարդակի: Մեղրու խոշոր ինտրուզիվ զանգվածներ կազմող ապարներին նվիրված աշխատանքները Բ.Մելիքսեթյանին լայն ճանաչում բերեցին Հայաստանում և նրա սահմաններից դուրս: Այդ աշխատանքների արդյունքներն ամփոփվեցին «Մեղրու պլուտոնի միներալոգիան և երկրաքիմիան» թեկնածուական ատենախոսության մեջ, որը նա 1961թ. հաջողությամբ պաշտպանեց Մոսկվայի Պետական համալսարանում: Ատենախոսության մակարդակն այնպիսին էր, որ հիմք տվեց համալսարանի Գիտական խորհրդին միջնորդելու ՍՍՀՄ ԲՈՀ-ի առջև թույլ տալու ատենախոսության պաշտպանությունն արդեն որպես դոկտորական ատենախոսություն, սակայն այդ գործընթացն այն ժամանակ չիրականացավ:

Հետագա տարիներին Բ.Մելիքսեթյանն ավարտեց «Թեժսարի ակալային զանգվածի միներալոգիան, երկրաքիմիան և պետրոլոգիական յուրահատկությունները» (1971թ.) և «Կենտրոնական Հայաստանի պորֆիրանման գրանիտոիդային ինտրուզիվների պետրոլոգիան, միներալոգիան և երկրաքիմիան և նրանց մետաղածնական նշանակությունը» (1976թ.) մենագրությունները:

Գործընկերների հետ միասին Բ.Մելիքսեթյանը մշակեց Հայաստանի մագմայականության ֆորմացիոն անալիզի և տարածաշրջանի երկրատեկտոնական զարգացման հիմնական փուլերի հետ նրանց կապի առավել ընդհանուր հիմնահարցերը:

1970-1971թթ., ՀՍՍՀ ԳԱ Նախագահության որոշմամբ, Բ.Մելիքսեթյանը նշանակվում է ՀՍՍՀ ԳԱ ԵԳԻ N 1 արշավախմբի ղեկավար և սկսում Հայաստանի տարածքում հազվագյուտ մետաղական հումքի համալիր երկրաբանական-կանխատեսումային հետազոտական աշխատանքները ՍՍՀՄ ԳԱ առաջատար (ИГЕМ, ВЦЕГЕИ, ВИПГ) ինստիտուտների և ՍՍՀՄ Երկրաբանության մինիստրության Կոլցովյան արշավախմբի հետ համատեղ: Այս աշխատանքների արդյունքները Բ.Մելիքսեթյանն ամփոփել է «Կենտրոնական Հայաստանի տարածքում հանքային հումքի կանխատեսման սկզբունքները» աշխատության մեջ, որի արդիականությունը և նշանակությունը երկրի տնտեսական զարգացման համար դժվար է գերազնահատել:

Այդ տարիների պետրոլոգիական հետազոտությունները հիմք հանդիսացան ՀՍՍՀ տարածքի մագմայականության և մետամորֆիզմի 1:200000 մասշտաբի քարտեզի, ինչպես նաև պալեոգեն-նեոգենի հասակի ինտրուզիվ և ենթահրաբխային համալիրների ռադիոերկրաքիմիական տիպերի հատուկ քարտեզի կազմման համար, որոնք էլ, իրենց հերթին, օգտագործվեցին Հայաստանի և Կովկասի ընդհանուր և հատուկ կանխատեսումային-մետաղածնական քարտեզների կազմման ընթացքում:

1989թ. Բ.Մելիքսեթյանը Թբիլիսիում, Վրաստանի ԳԱ Երկրաբանական ինստիտուտի գիտական խորհրդի նիստում փայլուն պաշտ-

պանեց «Փոքր Կովկասի պալեոգեն-նեոգենի հրաբխահնտրուզիվ ֆորմացիաների պետրոլոգիան, երկրաքիմիան և հանքաքերությունը (կոլիզիայի զոնաների մագմատիզմ)» դոկտորական ատենախոսությունը և ստացավ գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: Այդ աշխատության մեջ Բ.Մելիքսեթյանը մշակել ու համակարգել է հսկայական ծավալով հեղինակային և գրական նյութ Փոքր Կովկասի և Ռոդոպիից մինչև Հիմալայներ ձգվող ծալքավոր գոտու մագմայականության, կառուցվածքային, երկրաքիմիական և միներալոգիական առանձնահատկությունների վերաբերյալ, ի հայտ է բերել կայուն օրինաչափություններ, ինչպես նաև ստեղծել է ՀՀ տարածքի կայնոզոյան հասակի հանքամագմային մոդելը: Առաջին անգամ Փոքր Կովկասի համար կազմվել է ինտրուզիվ ապարների պետրոլոգաերկրաքիմիական տիպերի քարտեզ՝ կալիումի, արգոնի և ստրոնցիումի իզոտոպների հարաբերության վարիացիաների տրենդներով: Ընդհանրացվել են մագմայականության էվոլյուցիայի գլխավոր օրինաչափությունները սեդիման և ընդարձակման երկրադինամիկ ռեժիմների ժամանակ, ուսումնասիրվել ապարկազմող և ակցեսոր միներալների կազմը և տիպամորֆ հատկությունները՝ որպես պետրոգենեզի ցուցիչներ, հիմնավորվել մագմաների ծագման և կեղևի հետ նրանց փոխազդեցության մոդելները, գնահատվել է ուսումնասիրված ֆորմացիաների պոտենցիալ և իրական հանքաքերությունը: Այս բազմակողմանի հետազոտությունները մեծ ճանաչում գտան ՍՍՀՄ առաջատար պետրոլոգների մոտ, արժանացան նրանց բարձր գնահատականին և Փոքր Կովկասի կայնոզոյան մագմատիզմի մասին մեր գիտելիքները բարձրացրեցին նոր աստիճանի:

Կյանքի վերջին տարիներին Բ.Մելիքսեթյանը սկսեց մինչքեմբրյան և ֆաներազոյան մագմատիկ և հանքային ֆորմացիաների իզոտոպային-երկրաքիմիական հետազոտությունների հետևողական իրականացումը: Այս հետազոտությունների նպատակը մանթիա-կեղև-ջրոլորտ համակարգում Փոքր Կովկասի լիթոսֆերայի էվոլյուցիայի մոդելի մշակումն էր: Այս աշխատանքները, ինչպես և շատ այլ գիտական ծրագրեր, մնացին անավարտ, բայց իրենց նորարական մոտեցմամբ նրանք այժմ էլ կարող են հիմք հանդիսանալ հետագա պետրոլոգիական հետազոտությունների իրականացման համար:

Բ.Մելիքսեթյանը հեղինակ է ավելի քան 110 գիտական հոդվածների և մենագրությունների: Նրա հետազոտությունների արդյունքները բազմիցս ներկայացվել են միջազգային, համամիութենական և հանրապետական գիտաժողովներում: Բ.Մելիքսեթյանը «Հայկական միներալոգիական ընկերության զեկուցագրի» 11-րդ և 12-րդ պրակների պատասխանատու խմբագիրն էր, ԵԳԻ մասնագիտացված երկրաքիմիական սեկցիայի գիտական խորհրդի նախագահը, ՀՍՍՀ ԳԱ «Գիտություններ Երկրի մասին» տեղեկագրի խմբագրական կոլեգիայի և ԵԳԻ գիտական խորհրդի անդամ:

ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս Հ.Մադաթյանի ղեկավարությամբ կազմված և հրատարակված «Հազվագյուտ և ազնիվ տարրերը Հայկական ՄՍՀ հանքային ֆորմացիաներում» (1972) աշխատության համար Բ.Մելիքսեթյանը, համահեղինակների հետ միասին, արժանացել է ՀՍՍՀ Պետական մրցանակի գիտության բնագավառում: Նրա գիտական նվաճումները նշվել են նաև ՀՀ ԳԱ «Գովեստագրով» և «Վաստակագրով»:

Բ.Մելիքսեթյանը ճանաչված, մեծ հեղինակություն ու համբավ վայելող գիտնական էր ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ նրա սահմաններից դուրս: Նրա հետ երկար տարիներ համագործակցել են նախկին ԽՍՀՄ խոշոր գիտական կենտրոնների այնպիսի ճանաչված գիտնականներ, ինչպիսիք էին Վ.Կոպտև-Դվորնիկովը, Լ.Տաուսոնը, Վ.Լյախովիչը, Մ.Տավրսկայան և ուր.:

Բ.Մելիքսեթյանի ողջ կյանքը և բազմամյա գործունեությունը նշագրված էր ընկերների նկատմամբ ջերմ և բարյացկամ վերաբերմունքով, նոր գաղափարներով շռայլորեն կիսվելու պատրաստակամությամբ և հատուկ ուշադրությամբ երիտասարդ գիտնականների հանդեպ:

Բ.Մելիքսեթյանին բնորոշ էին համեստ պահվածքը աշխատանքային կոլեկտիվում և հատկապես դաշտային արշավախմբային պայմաններում: Տարիները չեն ստվերել բարի հիշողությունները նրան ճանաչող ընկերների սրտերում և այսօր, ծննդյան 90-րդ տարեդարձին, նրան ճանաչողները խոր հարգանքով ու երախտագիտությամբ են հիշում իրենց ավագ գործընկերոջը՝ մեծ գիտնականին, քաղաքացուն, իր գործին նվիրված անձնավորությանը՝ Բորիս Մանուկի Մելիքսեթյանին:

ՀՀ ԳԱԱ Քիմիական և Երկրի մասին գիտությունների բաժանմունք

ՀՀ ԳԱԱ Երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտ

ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություններ Երկրի մասին» տեղեկագրի խմբագրություն